

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОМУНИСТИК ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЫ БОЛГАШ МЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТ БОЛГАШ МЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1960 ч.
ЯНВАРЬ
24
ВОСКРЕСЕНЬЕ
№ 19 (450).

Өртөз 20 көп.

Россия Федерациясы 1960 чылда

РСФСР-нин Министрлер Чөвүлелинин даргазынын оралакчысы В. Н. Новиковтун лекциясы

Совет Эвилелиниң эң улут республикасы — Россия Федерациясы бистин чуртувустун деңгээлинин дөрттүн үчүн ээден турар болгаш канчаар-даа аажок улут бойдус байлыктарыг болганы-биле улус ажил-агында өң-не кол терип ээден турар. Мычтангаш, төп лекторияга январь 19-та болган, «Россия Федера-

цияны 1960 чылда» деп темалыг лекцияны москвалыктар улут соңуургал-биле дыңнашар. Ону РСФСР-нин Министрлер Чөвүлелинин Даргазынын оралакчысы, РСФСР-нин Госпланынын Даргазы В. Н. Новиков кылган.

Улус ажил-агынын аякы-бүртү адырларынын кол-кол өзүл-дезиниң айтырылганына лектор тодарагы-биле доктаган. Кара болгаш өңгү металлургия дүргени-биле өзөр. Машина тууду-нуң талазы-биле хөй ажилдары чорудары көрдүнгөн. Амгы үеки чөсөк хөрескелдерин бүгү-ле адырларга калба-биле кыл-мып үндүрениң болгаш шиң-

гөзүн алырынчы ажилдары планда көрдүңүз турар. Белик бұдүрүкчүлүг машиналарың 400 ажыг аза хөвирлерин болгаш майыктарың, металл ажил-да кылдыр бұдүрүктөгө хөрескелер 110 автоматтыг болгаш чарчык автоматтыг шуудулгаларың кылмып үндүрери, аза машиналарың 1500 ажыг хөвирлерин хөйү-биле кылмып бұдүрери күрүңе планда көрдүңгөн. Чурт күчүлүг гидротурбиналарың, генераторлары болгаш ажилды дүргениң талазы-биле амгы үндүрүп турар хөвирлеринден 10 катап ажыг универсалдыг саналга машиналарың амыр.

Амгы делегейниң ёзулуг

Бо чылдың апрель 22— улуг кижизи (М. ГОРЬКИЙ).
В. И. Ленинниң төрүттүнгениден бээр 90 чылының хүнү

Бо чылы, апрель 22-де ажилчы чоннарның улут баштыңчысы болгаш башкысы, Коммунист партияның болгаш Совет күрүңениң үндөйлөкчизи Владимир Ильич Ленинниң төрүттүнгөн хүнүнден бээр 90 чыл болур.

Ол дээрге бистин улуска, бүгү депшилгелиг кижини төрөткөнгө төөгүлүг хүн болур. Улустарың салым хузуңга, амгы үекиң нитилел хөгжүлдениң бүгү чорудугазынга чырыккылыг идеялары болгаш маадырлыг денгеси чыарыңчы, канчаар-даа аажок улут салдар чедирип турар кижиниң төрүттүнгөн хүнү чер бөмбүрээниң бүгү дигтеринде бүгү расаларың болгаш нациларның кижилери ханы хүндүткелдиң болгаш ынакшыдың сеткил сагым-биле демдөлээр.

Шаг-үе өргөп, болушкуннар солчуп, чурттарың, бүдүн дигтериниң амдыралында төөгүлүг үндөни эскериниңкилер болуп, Ленинниң идеяны улуг-чаагайы делегей кырында чыл келер тудум-на улум чайының, Ленинниң революстүг өртемниң, Ленинниң мерген угааның амдыралчы күчүлүг күжү улам-на долзуу-биле илереп турар.

Бистин партиясы Ленинниң өөредениңе шынчы. Оңк иделийг чогаал өөредини партия дээди үекиң чүүл кылдыр кадалаап, марксисти-Ленинниң теорияны коммунизм дөш демиселдин чаа үе байдалыга таарыштыр чогаалдыкчы ёзу-биле дидим хөгжүдүп, буржуагаардып турар. Бистин бүгү чуртувус, Улут Октябрының чурту, тилкөн социализмин чурту Ленинниң өшпөс хөресиле-биле чырыттыган.

Ленинниң ады, оң өлүм чок чагылары, чаа нитилелди тургузарыңа Ленинниң принциптери бөгүн миллион-миллион совет кижилерин тургузукчу күш-ажылында болгаш күзел бодалында, коммунист тургузушкунуң бүгү улаштырарында синийккен.

Электрификация шылтаргай чедикшиңери, көдөз ажил-агының ажил-ишчилериниң алдарыг тилелгези, өртемчей делегейге моон мурунда көстүп көрбөз ханылашкын, эң баштайгы атомнуң дөкөдөлдү тутканы, Курскини магнитиг аномализмин дөш байлыктарың ажилдап ажилдарыңың улуу-биле эгелзени, чуртталга байлыңарының туудушкунуң дыка улуг хөмчөл-биле калбартыканы—ол бүгү шүптүзү бистин Ленинни партиямыска удурткан совет кижилериниң маадырлыг күжениңкиниң үрө түкүлдү-дир.

Энергетика туудушкунуң талазы-биле Бүгү-эвилелдин чоокта даа болган чөвүлө хуралыңа Н. С. Хрущевтүг чугаалааны: «Чүңү дөш Ленинниң чурттан чораны, планан турган чүүлдерин, оң күзөп чораян чүүлдерин ам бистин улус, партия амдыралда боттандырып турар. ГОЗПРО-нуң планың чогаалдып турар. Владимир Ильич бистин Төрөз чуртувустуң келер үекиң дугайың, коммунизм дугайың бодал, ырак буржуага көрүп турар. Үрөгүлде болгаш аштың үекиңде бөзүн дыка дидим болгаш каймакчылыг улут планың ол чогаалдып турган... Черкиң болгаш арастаныг чоруп турган черлерге бөзүн электри чырың хып, улуска өөрүшкүнү болгаш аас-кежикти бээр дээринге ол бүзүрөп, улустуң күжүңе ол бүзүрөп чораян. Ленинниң улуг идеялары, чурту электриңилериниң талазы-биле оң генналдык планы, коммунизм тургузушкунуң планы бистин эңис сорулгагың чедип алыры дөш чаа-чаа маадырлыг чоруктарже бистин партиямыска, бистин үлүстүстү соруң кирбишкан, чурттан турар болгаш чурттаар!».

Совет чурт 1960 чылге, чеди чылдык ийги чылыңче, улуг ажилдарың чылыңче долү күштери-биле, эгөрөтүмөс улуг эвергилазы-биле кирген. Улус ажил-агың чеди чыл планында айытканындан-даа белик темп-биле хөгжүр. Бистин чугула сорулгагыңың—чонун кижини бүзүрүңге олаштыр продукция бұдүрөп талазы-биле ол сайыраңгай капиталист чурттарың чедер болгаш ажар сорулганы шиттирээринче бис бо чылың улам чоокшулар бис.

Бо чыл—коммунизмниң чаа-чаа — экономиктиг, политиктиг, культурутуг тилелгелериниң чыды болур дээрин совет кижилер билер. В. И. Ленинниң төрүттүнгөн хүнүнден бээр 90 чылың калба-биле демдөлгөңгө бис белеткенмишкан, ол тилелгелерниң үндөниң—Ленинниң бистин шынчымыс, Коммунист партияны догдалар Ленинниң тукутун азданга бистин сыйыг каттыжымнымыс болур дээрин онза ханымы-биле билип турар бис.

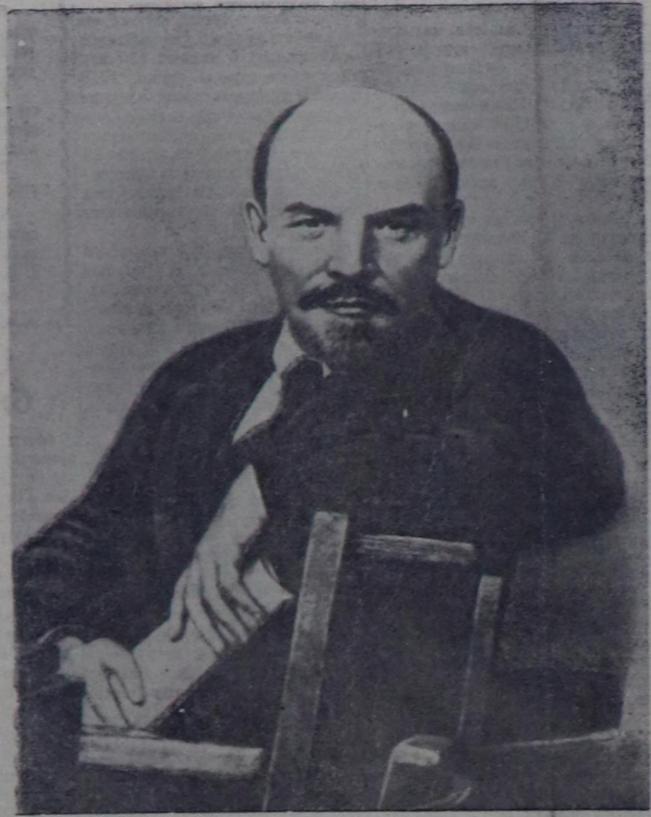
ЭРГИМ НОМЧУЛЧУЛАР: В. И. Ленинниң төрүттүнгөн хүнүнден бээр 90 чыл болурунун хүнүңгө—апрель 22-ге чедир амаа хол-баштырган аякы-бүрү материалдарың редакция паралап үндүрер. Мычтангаш улут Ленинниң чагыларың бистин амдыралымыска канчаар боттанымың болгаш боттанып турарың дугайың көрсүзүп турар чүүлдерин, очерктерин, расказтарың болгаш өскө-даа материалдарың редакцияже бижип чорударың эргим номчулчулардан дилеп тур.

РК(б)П-ниң ескки съездизиниң протоколдарың база катап парлап үндүргөн

Хамааты дайының үекиңде болгаш социалист тургузушкунуң чылдарында Коммунист партияны ажил чорудугазын өөренириниң кол үндөинериниң бирөөзи болур РК(б) П-ниң VIII съездизиниң протоколдарың СЭКП ТК-ның чанында марксизм-Ленинниң институту белеткөш, катап парлап үндүргөн.

Ол съездизиниң ужур-дузасы улут. В. И. Ленинниң чогаалдык кылганы-биле ол съездизиниң бадыланы партияның чаа программазы бүгү делегейниң пролетариатының хосталгалыг шимчөөшкениң бүдүү өң-чадзының түңдөниң кылмып, бистин чуртувуска социализмин тургузар дөш демиселге партияны тодарагы перспектива-биле чөсөлгөн.

Интервенилере болгаш ак-твар-дейилере уду демиселди чедикшиңкиң дөзөзүңгө шиттирлериң ролду ойваан, ажилчың ады биле тараачын чонун өөргө-политиктиг

В. И. Ленин комитериниң конгрессинде. Фото П. Оуштуу. СЭТА-ның фотохроникасы

В. И. Ленинге тураскааткан кежээ

Январь 21-де, кежээ В. И. Ленинниң төп музейиниң конференция залында чүс хире москвалыктар дош берген. Хоочун большевиктер Москваның бұдүрүдгелериниң, оң иштинде Ильичиниң барып турган болгаш чүве чугаалап тургулаан черлери Владимир Ильич аттыг заводтун, «Трёхгорная мануфактура» комбинаттың, «Динамо» заводтун ажилчылары болгаш албан-хаакчылары, интеллигенцияның төлөөлекчилери, партия ажилдакчылары СЭКП ТК-ның чанында марксизм-Ленинниң институтуң болгаш музейниң дирекциямыңың организациямың Ленинни номчулгаларың ажитыгыңа чыгып келгенер. Владимир Ильич Ленин — Коммунист партияны болгаш Совет күрүңениң үндөйлөкчизи болгаш баштыңчымы деп баштайгы лекцияның темазы ыңдыг болган, оңу чыгыганнар улут соңуургал-биле дыңнаан.

Лекцияның сөзүңде Владимир Ильичиниң дугайында сактыжымнарны партияның хоочун кижигинери кылдылаан. Совет эрге-чагырганың баштайгы чылдарында РСФСР-ниң чырдышкының улус комиссариатының эртемнер талазы-биле кол эргелелиң эргелекчиз турган Ф. И. Петров, амык совет республиканың эртемниң болгаш культурузың хөгжүдөзүңге В. И. Ленин кайы хире улут сагыш салып база оң эртемдөнеринге канчаар кичөөңгей салып турганың дугайың чугаалап берген. Ленинниң ээдек бөдүтүңүң дугайында болгаш оң ажилыңың стилдиниң чамдык хөвирлериниң дугайында Владимир Ильичиниң секретары чораян Л. А. Фотиева чугаалаан.

Владимир Ильич дигит турда тырттырган кино-документини — «Дириг Ленин» деп кино-чурукту кежээңкиң киржикчилеринге көртүскөн. (СЭТА).

Ленинниң номчулгалар

РИГА. (СЭТА). Риганың бұдүрүдгелеринде Ленинниң номчулгалар эгелзөн. Москва районнуң заводтарында хоочун большевиктер, Октябрың социалист Улут революцияның киржикчилери А. М. Дижинге, Ю. М. Яков, К. П. Кручинин болгаш өскөлөр-даа чүве чугаалааннар. Ажилчы чоннарның улут баштыңчымы-биле ужурашп тургузушкунуң дугайында, сактыжымны, Совет эрге-чагырганың тургузушкуну туоган баштайгы чылдарың дугайың олар чугаалап берип турган.

Латви ССР-ниң революция музейиниң ажилдакчылары көжүп чорур фото-чуруктар делегейге дөзөлөп. Владимир Ильичиниң революстүг ажил-чорудугазын оң ажилчы чон-биле калбак харылзаны оң материалдары көртүзүп турар. Владимир Ильич Ленинниң Ригага чоруп турганыңа холбашкан документаларың база ында делгеп турган.

Ленинниң номчулгалар Ереванда, Уфада, Камчаткада — Петропавловск болгаш өскө-даа хоорайларда база эгелзөн.

Ленин аттыг колхозта

Совет эрге-чагырганың үндөйлөкчизи В. И. Ленинниң төрүттүңге 90 чыл болганыңа алдар кылдыр Улут-Хем районун Ленин аттыг көдөз ажил-агы артелиниң малчыныры чаа хүлээлгелери алган.

Хойжу Д. Себен-Хууран бо хүнерде төрзөн хойларның хураганарын менди камгалап ар, 100 хой бүрүзүндөн-не 140 хураганы, бир хойдан-на 2,6 кг дүңтү, база Доспан-Нама 100 хой бүрүзүндөн-не 125 хураганы, бир хойдан-на 2,5 кг дүңтү алырын хүлээлгөн. Ол ышкаан сүт-бараан фермазының мурунчык сазыңчылары Т. Ячинмаз, О. Дадар, З. Суваң икен бүрүзүндөн 1500—1800 кг сүттү саап алырын хүлээлгөн. Н. СЕДИП-БАЛЧИР.

БИСКЕ ТАЙБЫН ХЕРЕК

Совет кижилерниң улуг өөрүшкүзү
Чөсөккит Күштери дүжүрери дээш совет хөй-нитиниң конференциязын чыылдырар дугайында

Чөсөккит дүжүрери дээш совет хөй-нитиниң конференциязы Тайбың камгаламың Совет комитетиниң инициатива-биле бо чылдың февраль 15—16-да Москвага болур. Совет профсоюздериниң, аймактар болгаш хөрескелер организацияларының, интеллигенцияның чогаалдык каттыжымшыңарының, спорт нитилелдериниң база ол ышкаан даштыкы чурттар-биле найыраалдык болгаш культура харылзаваларының нитилелдериниң, Азия болгаш Африка чурттары-биле

өп-сеткил каттыжырлыгының комитеттериниң, дайының киржикчилериниң болгаш өскө-даа хөй-нитиниң организацияларының төлөөлекчилери конференцияга киржир.

Тайбың камгаламың Совет комитетиниң президиуму конференцияга эргөжөк чүтүлгө белеткен ажилдарың хөй-нитиниң организациялары-биле кады чорударың республикаларың, крайларың болгаш областтарың тайбың камгаламың комитеттеринден дилзөн.

Каа-хемчилер таныжып турар

ССР-ниң Дээди Советиниң дөрткү сессиязының материалдарың ажилчы чоннарга таныштырып Каа-Хем райоңда үргүлчүлөп турар. Ам 19 кезек черге болуп эрткелен митингилерге 2000 хире кижини киришкен болгаш дыка хөй кижини чүве чугаалаан, партияның болгаш чазактың мөңгө тайбыңны быжыттырыңче утланган шылтараның политиказын соруң киришкениң дөшкүп турганнар.

Районун үлгүлүг комбинатында болгаш митингте мында партия организациямың секретары эш Ефремов чүве чугаалаан: — Бистин Чөсөккит Күштерини амаа халаажып келер хөй кижиниң улус ажил-агың хөгжүдөринге немелде күш болуп кирериниң чугулааны онзалар демдөлгөн. — Бистин комбинатка 20—30 хире кижин ажилдан кирип болур—деп, ол чугаалаан.

Септеле-техника станциямың коллективиниң хуралыга гараж өргөлдөзүн эш Горбунов илеткел кылган, сессияны түңдөлгөнүн дугайың чугаалаан.

Чоокта чаа шериг алыңыңдан халаажып келген мен. Токсар, ат-

ты чедип алдым, ажилдап турарым багай өвөс. Ам шеригден дыка-ла хөй кижини чанып кээр-дир. Олар биз-ла тускай мергежилди чедип алыр болгаш эки ажилдаар ээринге бөзүрээр мен—деп, ажилчың Нелдөв өөрүшкүзүн илереткен.

«Тыма тулуг» трезиниң Сарыг-Сетте бир салыры бар. Оң ажилчылары тайбың дөш демиселге күш-ажылы салымшыңарың болуру шиттирээр. 450 кижин өөрөңр 2 калт шөла байлымың туудуң дүргөдөңгөр, оңу августун бетинде күрүңе комиссияга дүлзөп, ажилдагы кирип турар туудуңулар хүлээлгөн.

«Совет Тыва» колхозтун төүңгө болган митингте колхоз даргазы эш Наскыл-оол илеткел кылган, чеди чылдык ийги чылыңда ажил-агыга улут чедикшиңериниң болурунче колхозчуларың кылгырган.

— Бистин колхозу-буштуң шеригде өлзөн хөй кижилери бар. Бир өвөс олар халаажып келсе, оларны кылмып ажилы бисте бар, ажилдарыңа таарымчалыг байлады оларга тургузуң бээр-даа бис—деп, колхозчулар чугаалажып турганнар.

ЧААГАЙ СЕТКИЛДИҢ АЯН-ЧОРУУ

К. Е. Ворошилов, Ф. Р. Козлов, Е. А. Фурцеваның Индияда чоруп турары

ДЕЛИ. СЭТА-ның корреспонденти В. Кондрашевтүг медегазын болаа: Январың 21-ниң эртенинде К. Е. Ворошилов, Ф. Р. Козлов болгаш Е. А. Фурцева олар индий национал-хосталгалыг шимчөөшкениң шылтаргай ажилдакчыны Гандини оруншуткан чер — Раджгхатка чораш, чекетер салганаар. Оң соңда Индияга барган хүндүлүг аалчыларга, чагыла апарганың баураар совет аалчылар Раджгхатка ыш тарып олурганнар. К. Е. Ворошилов, Ф. Р. Козлов база Е. А. Фурцева оларын В. В. Кузнецов, Н. И. Данилов, А. И. Имамов, В. И. Лихачев, В. И. Авилов, В. Я. Ченалов, а ол ышкаан ССР-ниң Индияда элчин И. А. Бенедиктов олар үдөп чораяннар. Оларын-биле кады хүндүлүг совет аалчылары Индияны күрүңе министри К. Д. Малаян, Делиниң кол комиссары Сахей, элчин К. П. Менов болгаш өскөлөр-даа база үдөп чораяннар.

Оң соңда К. Е. Ворошилов, Е. А. Фурцева болгаш оларны үдөңөр делегейниң көдөз ажил-агың делегейге чорукшанар. Делегейге баарга, оларын Индияны Аш-чөм болгаш көдөз ажил-агың министрствозунда — күрүңе министри П. Ш. Дешмулх уткаан.

Делегейни улуг соңуургал-биле көргөңнени соңда К. Е. Ворошилов, Е. А. Фурцева болгаш оларны үдөп чораяннар чурукчу С. Н. Рерихтиң чуруктарының делегейге чораяннар.

ДЕЛИ. (СЭТА). Январь 21-де Индияны премьер-министри Дж. Неру хүндүлүг совет аалчыларың алдары дөш шайлагла кылган. Шайлагла өп-найыраалчы болгаш чүректиң ханымыңдан болуп эртен.

Оң соңда делегейниң көдөз ажил-агың делегейниң совет павильонуга Совет Эвилелиниң па-

ционал хүнү болган К. Е. Ворошилов, Индияны президентини П. Прасад, премьер-министр Дж. Неру, Ф. Р. Козлов, Е. А. Фурцева олар анаа чөдө бергенер.

Павильонну көргөңнени соңда болган митингте К. Е. Ворошилов чыгылаңарга бир дугаарында допчу сөстүг байыр чедирип, чүве чугаалаан. Ол, индий дегилериниң улут соңуургал-биле көргөңни чугаалап, индий улуска улут-улуг чедикшиңериниң болурун күзөвшаннар, түңдөлгөнү мывча диген:

— Совет Эвилелиниң болгаш Индия республиканың бузулбас найыралы индий болгаш совет улустарың чаагай чоруп дөш делгелер, чекетелерин ижи-биле күзөп турар бис!

Даразында Ф. Р. Козлов чүве чугаалаан, Совет Эвилелиниң көдөз ажил-агыңның улут чедикшиңериниң дугайың тайлырлап, бо талазы-биле канчаар-даа аажок улут сорулгаларың салдымыңың медегалзөн.

— Бүгү улустарың, бүгү-ле күрүңелериниң сорулгазы бола, бүгү чурттарың арамында харылзаваларың өкжидериниң чедип алыры — болур деп ол чугаалаан: — Совет Эвилелиниң Чөсөккит Күштериң база катап улуу-биле чангыс талаалык кылмырп турар чорупу — бистин чуртувустуң тайбыңче чүткүлүн бүгү делегейге көртүзүп турар-дыр.

Улут индий болгаш Индияны чаагай тайбыңны, деншилеңиң оруу-биле чайгылым чөк чорур дээринге идегээр бис.

Тайбың дөш демиселге бистин күженишиңериниң ама-даа күчүлүг болуңу! Совет-индий кады ажил-дамыла быжыгып, өзөр болуңу!

Бай-Тайга районун «Кара-Хөл» көдөз ажил-агы артелиниң колхозчулары ССР-ниң Дээди Советиниң дөрткү сессиязының материалдарың ижи-биле болгаш бир үн-биле чугулаңуңуң дөткөн. Делегейниң бүгү чурттарының улустарың биле совет улустун найыраалы уламна быжыккан, тайбың кож-кеббө догунаарыңе чүткүл дыка күштелген. Бо талазы-биле бистин күрүңелустиң үдөгери онза өөрүңчү болуп турар дээрин ол колхозтун кижигинери боттарының митингизинге илереткен.

Тайбың ажилдап, чурттаар, чеди чылдык ийги чылыңга күш-ажылы салымшымың кириер дугайыңда патриотчу эстериң колхозчулар чугаалагылаан. Хойжу Балчың бо чылың 100 хойдан 130 хураганы, бир хойдан-на 3 кг дүңтү алырын, келер күзүн бөдүңүң күжү-биле мал чөмөңгө 60 тонна сигени белеткээр, немелде чөмө көк-суламы база тарымың ол азаан.

Ирт ажаакчымы эш Комбу бөдүңүң ажааган иртерини күрүңгө садарыңа эки белеткээрин, ирт бүрүзүңүң ортумак дензени 50 килограмм азөөш өвөс болур кылдыр семиртирин хүлээлгөн.

Эш Муугай областың алдарыг хойжузу эш Лопсанчатың үдөгери-биле хойларың чылда ийи удаа өдөриштерин практикалап турган, 100 хой бүрүзүңдөн 140 хураганы амыр деп шиттирлзөн.

Колхозтун бүгү хойжулары хөй санымдан 2,5 кг дүңтү, 100 хойдан-на 105 хураганы амыр деп нити хүлээлгени алган.

Саанчы Кара-кыс өрткөн чылың бир инектен-не 1400 кг сүттү саган, а бо чылың 1500 кг-дан азөөш эвөсти саар деп хүлээлгөн.

— Бо павильон көдөз ажил-агының ажилдакчыларың онза дүлзөлдү болур. Эң чаа эртем методтарың ажилдап турган, чоғун чүңү чедип ал болуру оларга чүддөн-даа солун болуп турар. Мен көдөз ажил-агыга атомнуң энергияны ажилдаарың талазы-биле илгичаар чугаалап тур мен — деп, П. Прасад чугаалаан.

ДЕЛИ. (СЭТА). Январь 22-де ССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунун Даргазы К. Е. Ворошилов, ССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Бирги оралакчысы Ф. Р. Козлов болгаш ССР-ниң Дээди Советиниң депутаты Е. А. Фурцева олар Аграже чорупканнар. Ол хоорайда индий архитектураның алдарыг тураскаалары, оларның аразында индий улустун чоргалары—Тадж Махал мавзолей бар. Арганың аэродромуга Агра районун комиссары Санал, хоорайның хамааты эрге-чагыргаларының, хөй-нитиниң төлөөлекчилери болгаш шериг гарнизонуң командиры аалчыларын көзүп үткүп алганаар.

Аэродромдан хүндүлүг совет аалчылар Бүрүңнениң аалчылар хүдөөлүг байлыңына барган. Алаа оларны алдары дөш эртенги шайлагла кылган болгаш оң үекиңде аалчыларга тураскаал белеткелерин тымыс-кылаан.

Эртенги шайлагла соңда К. Е. Ворошилов, Ф. Р. Козлов, Е. А. Фурцева болгаш оларны үдөп чоруту кижилер Тадж Махал мавзолейни соңуурган көргөңнер.

Тадж Махалдан аэродромга чедир орук дугаар хүндүлүг совет аалчыларга Арганың он-он муң чурттакчылары ижи-биле байыр чедирип турганнар.

Январың 22-ниң ийги чарчатында совет аалчылар Делиде эш чөдө бергенер.

Чочкон чогаалдыг арвын

Бо үениң кижилери

С. САРЫГ-ООЛ.

Кижиниң күш-ажылы, оон азыраак чоруу—кижиниң чүгөттүрүр, кепкерер эвес, а тарым кижини мага-бот, угаан-медерел талазы-биле калдыктың, узун-назылдар, амьдырал дээр хурестерге кижини күштедирип, сеткил-сагыш талазы-биле чалгынаандырар. Шах ындыг күштүгү: чүгөттө чүгүтүп, караанда өттүгүтүп кижиниң даа бергеге турорубас, ону ымаалы тилектер, сорулдан соруунга чанын-сымыш чок, ол дээр тоолуг үлө керектерин угаангыр, сагынгыры-биле бүүдүр.

Кижилериниң шах ындыг күш-ажылы териндегилик үнер-дээрү—хөрүңү чүдөү? Хамык-ла ужурун иди. Ону эки бишиң чыгыр-биле хая көрүңү, чалгыс чикетер сактып көрөйнер: Тывага феодалым үениңде күш-ажыл кайды турганмы? Ичкен күш-ажыл кижиниң—ажыл-чөпчүлүк башкалардан, дорайтап чыгырмын аар киничин турган. А өрге-медел туруп, төрө бөрүңү «баштаан» феодал, теократ «дөддөр» күш-ажылың ачы-хайырамынга чыггап турбаан ирги бе? Чо-ок, олар тоткаш тос тенип, догаарап, шуут-ла мангысталым, кижини дүрөзүгә өскүнганнар. «Улуг хырын ээсин өлдүр» деп-ле чүвө ол. Бодап көрүңер: бүгү-ле буян кижиниң үлүгүдөш—чалап турган ажылдын албаты чонну чүгө ай-бычы, паштанчы, кадарчы, эштенчи, халечик болдуруп, чалгыс сөс-биле кулдумактап; оларга ээлээр, эдилээр өргени казан турган. Ит, чолук, кудурга, куурумчу, хугбай деп дорамчылар, албадар өл-за.

А боттарың бургандан чагаан буяның, чалгыткыч өлөр-кылдыр сактыгыңа, шуут-ла күчүдөн булар чыккан. Шах ындыг бую тургузгандың: аш-чүт, адарал, аарыг-аржык, өлүмчүлүк териндеги чү болуруң? Ону бис утпаан бис.

Улуг Октябрь бистиң чүрүкә шуурганнап, кызынап динирөөш, хамык караштың чалга дүшкөн соонда азын, кажин-даа үмөөн хүн үнгөндө чү болганмы? Устүдө чүлөөлөөнүс шыккан күш-ажыл кижилериниң төттүрүп, кепкерин, оларның сеткил-сагышын чүгөттүргөн. Чүрүтүзү—черивистиң таңыттымыс кылдыр чарткан, чаксы шаг дег мөңгөдө чечетелдирген. Хей-хей суураар, бүдүрүлгөсү, хоорайлар челе-челе сымдарың кырыспалы дээр, көрүңер. Каттырып чыдар чер ол-дур. Чүгө каастанган каттырып чылар эвес, харын ыр-лап чылар. Дүне, хүндүс үзүткелбес түмөн машина ырдымын, черин угузалап, калсап туру. Агар кудайда, кемнерде бөзүн ыр үзүткелбес.

Ону база-ла күш-ажылчы кижилериниң хостуг холдары, уран угааны, чалгының күзөл-соруу мычылдыр төөлүзү-биле чогаалдып, чалап турары бо. Бистиң үениң кижилери—бис боттарымыс-тыр бис. Ажыл амьдыралымыс-биле кады өсө до-мамыс-даа шах түдүм өзүп, байыл олурар: туугуңу, дагың, шахтер, мастер, механик, тракторист, чолаачы, ужудукчу, комбайнер джир азы сурагың саанчы, малчы, пашалычы, муракчы, коммунисттик күш-ажылдык бригаданы, Социалисттик Күш-ажылдык Маадыры дээр-ле баар.

Бо дугайында чүгө солун, сеткүүлдерде бижип турар эвес, харын чечен чогаалды: ырлар, шүдүктерде, шүдүктерде, шилдерде, тоожуларда чуруп, йөрөп турар болгай. Бо талазы-биле кайгамчыктың кызымаккай, шудургу болган кежээ, баштайгы малчың—маадыр Ооржак Лопсаңчака мындыг одурттарын бараалгадымы:

...Баян-Тала, Хемчик кыдым шынаа шөлдү Мамы-биле—күжү-биле шимеп каастаан. Малчын Тыва—кадарчылар арамыдан Башкы Маадыр Лопсаңчака байырым ол! Социалисттик Ажыл-иштиң Маадыры деп, Шолбан алдын, Ленин орден чалап алган. Өдөктө мал ажаап турар Маадырны Өгбелерден кымнар көргөн, кымнар дүжөн... Бистиң үениң кижилериниң мага-лы сайыралымың дарттагымы—кел-дир үезинче көрүңтерге, бөгүңү чекетелдишкени чүгө хажык чок дөрт болган идегалдыг өгө башым-нар кылдыр көстү өзө.

Ырак-даа эвес, СЭКП-ниң төөгү-лүг XXI съездининиң мерген-биле

оларның башкыны болу берген, олардан талантымы илередип турар театрың улустуң театры дивес арга-жок.

Тыва ыр, хөмөй, хөгжүм бижээн пластинкалар бөзүн чедиркен шаа-биле чоннуң стол кырында театры болу берген. Күш-ажылдың улуг-улуг чедиркинериниң түнөөн байырлаалдыг хүнерде ийикпе, ээл-чегилг дыштаналга шакартында-лаа.

— Эх, каям, Кара-кысты, азы Хүргүлектин сала кызыдам, сарым—дөөш, даамчырай берген дыннаа-лап олдуруп, олдуруп:

— Ах, кижиниң талун-аа! Кандыг хүндүс төрөөн ирги?—дигилээр.

Кандыг хүндүс бөр ийик. Иден-дир, бистиң совет үениң кыстары-ла болгай. Моон мурунда өң-ле дие, Кара-кысты: «Забегтеңиң сыгыргазы» дээр ийикпе, азы Хүргүлектин «Хемчиктин сыгыргазы» дээр турган ол-ла.

Чоннуң амаа Кара-кызымыс РСФСР-нин алдарың артисти чагай адын бедиң-биле түдүп чоруур.

Күрүңең театрыңга Курьер-даа болуксаар мен, Хүргүлектин эткир үнүң Хүндөдир-даа дыннаксаар мен...

Чоннуң шах ындыг шынакшылың, хүндүлелиң оларның сеткил чүрөөн түдүп, оларны күш-ажылга хей-аыт кырып турар саадырың күштү—уран чүгүдүң ол хире бедик мерген-жилең чедип алдыга шынаа-лап «уан кижиниң илгал турар, кадыг кижини каттырып» турар күжүңдишкениңер херек. Кызымак ажыл кылбас болза, кандыг-даа талант өлтү болгай.

Хөөрөк чокка чугаалаарга, Кара-кыстың азы Хүргүлектин ынак урутлары мырыңдай-ла эмг өмөр үезинден эгелээш, боттарың аваларың чамдык идеякейлиг көрүңүлөрүң өзөөш көргөн деп бол-дур. Чайның илинде-даа, кыштын соогуңда-даа ай-аймы-биле районнар, колхозтар, турлаглар кезип чөрүп бийр! Анаа култураны, уран чүгү-дү шыдамың-ла кижини арыг, камын сөөртүп чөрүп болур.

Кым-бир кижиниң күш-ажыл фронтуңга шыгарар, муракчы, мастер ийикпе, маадыр болу бөзү-ринтеге дөмөйлөөр болза, кижиниң иштиги угаан-медерел талазы-биле бедик сайыралга чедирген база-ла дыка күжүңдишкениңер негеттинер болгай. Ону барымдалаарга, Кара-кысты-биле Хүргүлек дээрге, чокка чаа-ла көздөдөн көзүп, өгө школаның бөөзүгүн артадылар. Бөгүн олар-ның артисти сайым-чакынаары, ыраажым үнери чүгө дөкөтөп хевирленген эвес, берге-берге ору-тарын, шыгалдарың эртин, чөвү-нүң чымыг хүлөөп алмын, хүндүл-дүн чалап алганар.

Мыа одурттарын автору мен, мактангы чокка—бистиң чагай чедиркинеривистиң база бир херек-чизи болуру шүдүкчү болган мөөн шүдүкчү сеткил-сагышымны олар база көдүрүп, ырлар, шүдүктериниң боттуг маадырлары Кара-кыс, Хүргүлек шыккан артистерин, ыраажыларым, шилчилерим, хөгжүмчүлериң, композиторларың деп сөгөлөөс аргалок. «Хөрөжөн», «Дыстың үнү», «Хомус» чикеттиг шүдүктер ийикпе, «Адым-кыс»-даа болза, шах ындыг кыстарың—бистиң үениң кижилериниң үлөгөр дүрүдүр-ле болгай.

Тываның национал хөгжүм-шин театры бодуңуң баштайгы-ла хевир-ленип орап чылдырыңдан эгелээш, чон кезип кап турган, улустуң ке-зимел театры болу берген. Эрзин, Тес-Хем, Мөңгүн-Тайга эдөө чедир малчынарның чагаа, чайлаа; хава хээлиг сыннар баары сценаларга; Хемчик бажы Бай-Тайгадан, Ваа-Хем бажы Тере-Хөл болган Сой, Бүрениң тараалла шалдырың; То-жуңуң ногаан эзимнер көжөгелиг сценаларыңа доктаамал чедип, ажыл-ишчилерини чаа-чаа чедир-киңиреде чалгынаандырып келген.

Колхозтарың, районнар төптери-ниң клубтарыңда, култура бажың-нарыңда бот-тымыңың уран чүлүк кыркыңчилери, школарда өөреник-чи анык өскөннөр, артистер Кара-кысты, Хүргүлектин өтүңүң өөренип, ыраажыр апаргыңнар. Култураны, уран чүдүдү шах мычылдыр чон-нуң тередиңге чедирип, чоорту-ла

Кыдат шиң тыва театрда

Чокта чаа Тыва об-ластың хөгжүм-ши театрының артистери кыдат чогаалчы Пао-Йи-нуң «Шуурган» дег дөрт көжөгелиг шилең тыва дыл кырынга ой-нап күөстөкөннөр. Театрың ол чаа ажылың Кызыл хоорайның көрүңүлери чымы-биле утканынар. Ам артистери-ниң бир бөлүгү ол ши-ни көздөдө көрүңүлө-ргө чедире-биле Току районче халканынар.

Чурумта: шиден көр-гүтүг—Чжоу-пин (ар-тист А. Түгүр-оол) биле Сы-фын (артист Т. Саг).

Демивисти кадып алыы

(СССР-нин Дэди Сөвдинини сессиязынга хүлөөп алдынган чаа хоюлду бугаар халаажыр совет дайымчыларга)

Камгалаалдык алабындың Халаажымкан өңүктөриң Ажыл-иш деп чагай сөңгүт, Аравысче чалап тур бис:

Санмыр хей, сал-даа бол, Саат чокка хүлөөп аар бис. Сибирь дөдгөм, Урал узун, Силерге иш кайда-даа бар.

Күзөл-биле Тываа келгер, Хүлүмүзүп уткуп аар бис.

К. КУДАНЫ.

Ооржак Лопсаңчака

Хемчик биле Чадааның бедиринге Хөкүр чызын—башың көктө өдип келир, А мен азыа кыжым бөзүн чайдан артык, Аян түдүп, ырым-биле алгап тур мен.

Баян-Тала, Хемчик кыдым шынаа шөлдү Мамы-биле—күжү-биле шимеп каастаан, Малчын тыва—кадарчылар арамыдан Башкы Маадыр Лопсаңчака байырым ол!

Социалисттик Ажыл-иштиң Маадыры деп, Шолбан алдын, Ленин орден чалап алган, Өдөктө мал ажаап турар Маадырны Өгбелерден кымнар көргөн, кымнар дүжөн!

Чаа тема ында деп бил

Хоорай чүртүгү шүдүкчүңүң бажымынга Хоочун өңүтү кырып келгеш, мында диген: — Кандыг, кандыг солун шүдүк бижидиң моң Бажан оонун парлаттырар бодай-дыр сен?

— Сагыш-сеткил хаймыктырар одуругуң Садынга уран-шевер чуруп каар дөш, Анваан аңчы өдй эйтис, кежи кешиг Анга душпайн чорамы дег кург өр мен.

ИЙИ ЧОГААЛЧЫНЫҢ ПЛАНЫ

Улуг Совет улус че-ди чылдык ийн ду-гааргы чылдымы сорул-галарын боттадырып эгелээш. Бистиң кижилеривис ол чагай хев-ренис боттарының би-лиглерин болыш күш-терин харам чакка өр-түп турарлар.

Кижиниң бугу-ле То-раз чүртүгү хөгжү-дөзүңгө ажыктыг чүгү-дөриң кылдыр дээр туржуп үрерлар. Со-вет чогаалчылар база мындыг. Оларның үлү-ү-бистиң улустун маа-дырлар күш-ажылыңа төлөптүг, эки чогаал-дарың бижирни болур. Сөмүзү ийн чылдарың дүрүзүңда «Ак-көк хеминиң кижилери» деп тыва кино-чүртүгү чогаалды бижиринге киржире-биле чегелеш-тир «Оттуушкун» деп шилең бижээн мен.

Бо чылдан эгелээш, тоожу бижип эгелээш. Мыа амыг тыва кол-хозчу көдээ суурун кижилериниң кылдып турар ажылың, амьды-рал-чуртталгазың, олар-ның бодалдарың көрү-дөриң оралдажып, че-чен чогаалга чүрүп турар мен. Ол улуг хемчээлдиң чогаал бо-лур. Ону боттады-лары, номчукуларга чедирең—мээң чоокку үлөү планым ол.

Ону боттадырары—болуңуң кызымак, ажылдык ламаар-жыр. Чүгө дээрге, мы-ндыг чогаал чонуга хе-рек.

О. САГАН-ООЛ.

Эрткен чымың «Ан-гыр-оолдуң сактымың кынарары» деп тоожу бижип үргүлүзүң мен. Оң чамдык эгелери № 14, 16 «Улуг-Хем» альманахтарда үнү-гүлүн. Ол-ла альманах-тарда «Ужен харлаан» деп поэма, «Бүжүн» деп очерк башта-дыр элээн шүдүктер үнөш.

Москвага орус дылга үнөш «Тываның шүдүк-чүлери» деп чындамга, Тываның ном үндүрер чери үндүрген «Ырла-жымыл» деп ырлар чындамаларыңа кирш-тим.

1959 чылда тыртты-рып турган «Ак-көк хеминиң кижилери» деп тыва киночу сена-риямы бижиринге кир-иштиң.

1960 чылдыг чогаал-дык планымда кирген кол ажалдарың: «Ан-гыр-оолдуң сактымың кынарары» доозар. А. П. Чесовтун «Чесен чугаалар» деп чымыңа очулугуң доозар.

Тываның улустуң тоолдарының чында-мыңа уранчыдып кы-дыр ажылдарың доозар. Оон-даа өскө шүдүктер, очерктери шыдамык-хуи бугу бижир.

С. САРЫГ-ООЛ.

Адыг, морзук, хөөрүк, күжүгөн болгаш (өскөлөр-даа дугайында)

Чоогага чөмөк чораш, Шолар Хөөрүк Күжүгөңгө дужа берген. Амыр-менди айтырышкан, Албас-кагбас

— Салы-салы хөөрөшкен: — Солун-сообу чүү түр?—деп. Күжүгөн оон сонуураачаап чугаа эрзин. Содуш кылдыр ора дүшкөш, Күжүр Хөөрүк сугдук чокка хөөрөш берген: — Арайтыга хурал болган, Аар ийини.

— Бөрү ийини чоңу чымылган... — Бажам мычан аалдап чораш, Хайлыг чүвө! — Даартамында шимчөттөмөс, Бажым арааш, чөтөйиң бардым. Кандыг-кандыг айтырылар шинтирледиң? — Ажыл-агың дугайында Адыг дарга ады шакта өчөт кылдым.

— Чылдагааның тыла чогуур Чымыл калган амыл-херек эвээш эвес. Айтырылар, домак-даа чок, Арбын боор, — ону таптыг хөөрөп көрөм. — Адыг дарга кандыг ийик? — Буудулурун, ойзу-ахкыс хызымлады. Айтырылар дарым ээрге. Бужуруңаң, — удуур хереп, хоруп кагды. Айтырылар салырыңан сөстөр чүвө!—дээр, Салым суйбал, чөдүргүлөөш, Чыдаалтап олдуруп ап, уламчылаан. — Айтырылар мында-ла-дыр. А санадар кандыг болду? Тооңу көрөм. — Ийча көвөй санаа-даа чок. Ийчаалда-даа калчан Морзук туруп келгеш, Аанаккайың, чачы-биле Адыгың-даа дээрге үндүр мактап чоруй, Чөтөптөриң санай берди. Сени база шүтүмчүлөп, дивээни чок...

— Калчан-Көвте чачың бар хей! Кажар, дүржөк чалгаа багын минир эвээт Кышты өттүр чүвө кылбас Кымнар ону билбес ийик? Чалгыт эвээт. — Ийчыл, харын. Көпкө илдед. Ийчылда-даа Адыг-биле элтин кончуг. Чараа-Ченел анаа удуур Чалгыс-ла сөс ойзу-ахкыс чугаалаарга, Актың чегге буруудалды, Ажылдыңдан үндүрүтү. Кандыг-дыр, чө? Бажам аалдап келбээ болза, Бажым кайын анаа-ла хей аары бөрү деп, Ийчан сөзүң үнгөн болза, Ийчыл чүвө кайын турар. Мен... мен ана... Хажымында буудук дагжаан. Калчан Морзук келдиргелер моорлап орган Ийн кайгал угаан-кутчок Ийн чүвө карап шыккан. Мындыг-дыр бо.

Басида бугу чүлүдүң Божомы биске черле турбазы деп, Тоолу бортта, Доозуп каалы.

С. ПЮРБЮ.

Айымылдыг ААРЫГ

(Шоодултуг көрүзүгү) Кирикчиңилери:

1. ДАГААЖЫК
2. ЭМЧИ.

(Дий эмчизиниң кабинетиде. Чымчак санлайда Дагаажык холбере берген удуу олурар. Улааран херигеш, аяларды чакыш, оттуп келир.)

ДАГААЖЫК. (Эгелээш). Кайда кижини бөр мен? Көңүс билбес-тир мен. Маана канчап кирип келген кижини бөр мен?... Дий эмчизиниң кабинетиде шыкажыл?! Адыр... адыр. Кайын мындыг бөр ол? Индыг-даа ирги бе?... Кандыг көңүс хайлыг чүвө бөр! (Боданы бээр). Дүүн ажыл соонда чоруткам биче иже кааптым. Оң соонда... база бир ста-каның нагыш кааптым. Оң база бирөөнү алтым. Оң соонда... (Ур-ле боданы олурар). Оң Бушкаш-оол чалап турган чүвө болгай, оң ка-дайың төрөөн хүнү болган... Анаа барган азы барбаан кижини бөр мен бе? Черле шыңгым-ла алкан шыккан-тыр мен. Кайда келген кижини бөр мен?! Ам-ла соксазымы! Моон сонгаар черде ишпес мен... Уй, бажым... мырманың чарлы бер чазып тур... Чүс грамм хирениң ижер ол-ла! Оң соонда амлавыс-даа мен!

(Эмчи ак халат недиң алган кирикчизир). ЭМЧИ. Эки бе, эш Дагаажык? ДАГААЖЫК. (Ийган). Эки! ЭМЧИ. Оттуп келиңер бе? ДАГААЖЫК. (Эпчөсүнүп). Мы-дымыз-ла ол-дур ийин. ЭМЧИ. Кайы кире-дир силер? ДАГААЖЫК. (Чүвениң зайын тыппайн). Силерни эки ожаарбай-дыр мен, чогуң кым силер? ЭМЧИ. Кайы, билбей-дир силер бе? ДАГААЖЫК. Чок. ЭМЧИ. Мен—Елена Комбуева-дыр мен. ДАГААЖЫК. Елена Комбуева че? Көңүс билбес-тир мен.

ЭМЧИ. Силерни дүүн амдым кижини чалап өккөлдү. ДАГААЖЫК. Кайы кижини бөр ол? ЭМЧИ. Бистиң өвүсү ээзи, аан. ДАГААЖЫК. Чок, билбей-дир мен. ЭМЧИ. Василийн канчап билбес силер? ДАГААЖЫК. Кайы Василий бөрү ол? ЭМЧИ. Василий Бушкаш-оол аан. ДАГААЖЫК. Бушкаш-оол че? Ону билдир мен... ЭМЧИ. Мен оң кадаймы-дыр мен. ДАГААЖЫК. Чок, кайын мындыг бөрү ол! ЭМЧИ. Черле арага ижин болбас ужурулук кижиниң силер. ДАГААЖЫК. Ижин болбас че?... Чүте? ЭМЧИ. Чүте дие, халун эртти-риптер-дир силер... ДАГААЖЫК. Чүү болган мынчам? ЭМЧИ. Черле көңүс билбес-тир силер бе? ДАГААЖЫК. Дөп-даң билдир-дир мен... Канчап маана чедип кел-ген кижини бөрү мен—билбес! Оттуп көрүңгө, бо санайда олур мен. Дий эмчизинде канчап чедип кел-ген ийик ол? Дийтерини шүтүп бүүдүп, дий-рип чоразан налымыңда черде дий-терим аарым көрбөш. Кайды бө-зин үзө хемириттер кижини бөрү мен... ЭМЧИ. Чүнү-даа билбес деп бе, инар? Биске келгендерини, маана келгендерини, маана артен-не ажылдап шынаа билбес ийик. ДАГААЖЫК. Чүчүрүмүңүң кижини бөрү мен?

ССРЭ-нің Дээди Сөвединиң дидим шийтпиринге холбаштыр

СОВЕТ ЭРТЕМНИҢ ЧАЙЫННАНЧАК, МАГАЛЫГ ТИИЛЕЛГЕЗИНГЕ

Япония биле АКШ-тың чаа чарган керээзин буруу шавар

Венгр улус чүүлдүгүнүп турар

БУДАПЕШТ. (СЭТА). Венгр Улус Республиканың күрүнө хуралынын даштыкы комиссиясы январь 20-де болган хуралына делегейин бүгү күрүнелериниң парламенттеринге болган чазактарына ССРЭ-ниң Дээди Сөвединиң Кыйгырын чугаалап көргөз.

Комиссия ол Кыйгырыгга чангыс үн-биле каттышып, күрүнө хуралынын ам болуу сессиясына тайбычча венгр улустун чүткүдүн илереткен болган ССР Эвилелиниң Дээди Сөвединиң Кыйгырын чүүлдүгүнүп турар шийтпиринг теле-визелин кишер деп доктааткан.

„Кайгамчыктыг үлегер-чижек“

МОНДЕВИДЕО. (СЭТА). Н. С. Хрущевтин чугаалыгына база делегейин бүгү күрүнелериниң парламенттеринге болган чазактарына ССРЭ-ниң Дээди Сөвединиң Кыйгырын чугаалап көргөз. Кыйгырын чугаалап көргөзүп турар шийтпиринг теле-визелин кишер деп доктааткан.

чүрттарга аар согугну бээр. Импералисттик күрүнелер ийн талалыг шериг керээзиниң дуаактары-биле латин-америк чүрттары бөөй түдүп, оларын экономикаын денди хөй шериг чарыгалдары-биле сыспа башып турар. Чугаа болза латин-америк чүрттары шериг политиказын кийр тырттар кемчелерин дугайында болуп турар. Ол политикаын ук чүрттары улустары көөр хөй чоктар. Эске талалында, ууткаашкынын эң чаа чүүлдүгүнүн тыттып турары-биле холбаштыр латин-америк чүрттары шеригиниң эрги бок-сагин салдары дээрге, шериг үлөтүрүнүң эзелеринге ажыктыг чүү болуу деп „Популар“ солун айткан.

Солунун бижээни болза, чепсекти эдере бүдүрери болган дайына-зырак чорук кижилер төрөлгөтөнүн төгүзүндө каян-даа амгызы ыш-кыш кыдыг айымдыг туруп кыш. Бо үеде чепсектер кызыгдар чок узуткакы күштүг болтай. ССРЭ-ниң саналдап киригени чепсектеги шийтпиринг бүгү-ниги болган бүгү дүжүрениң программазы канчаар-даа азжок хөй санын материалдарын болган күштерин кижиге төлөп амыралды тургузарына ажыгалар арганы бээр ийик деп солун айткан.

ССРЭ-ниң Дээди Сөвединиң шийтпиринг бодуун кайгамчыктыг үлегер-чижек биле латин-америк чүрттары шериг дугуржугалаарына болган чепсекти эдере бүдүрениң улур демиселин сөрүк киригенин берип турар деп солун түнөлине билжөөн. Солунуң бижээни турары-биле аларга, ССРЭ-ниң Дээди Сөвединиң Кыйгырыгга уругвай парламент өң-не улуг кичөөнгейин салыр ужурулуг.

Октаргайны чаалап алырын үези бүгү-нигитиниң тайбыңының үези болур ужурулуг

КАИР. (СЭТА). Каттышкан Араб Республиканың хөй-нигитин болган тускай бөлүктери совет Чепсектиг Күштерин кызырарының дугайында ССРЭ-ниң Дээди Сөвединиң сессиязын шийтпиринге байралап, чепсектеги шийтпиринг бүгү-ниги болган бүгү дүжүрениң дугайында дугуржугалап болган бүгү-ниги тайбыңыны быжыгларын херөөгө оон канчаар-даа ажок улуг ужурулазын ооналап медегелен турар.

«Совет Чепсектиг Күштерин чаа улуг кызырарының дугайында Совет Эвилелиниң шийтпиринг КАР-ның чааа онза чүүлдүгүнүшүк-биле көрүп турар» деп ССРЭ-ниң корреспондентинге тускай бөлүктөр медегелен.

«Тайбыңны болган улустар аразының аймык чок чоруу быжыгдар чорук эртем, техника, медицина талазы-биле улам ыңай депшиленген делегейин бүгү чүрттарына болдуруп дээрлиге калдыг-даа чигининг турбас» деп, КАР-ның тускай төлөөлөкчиси чугаалаан.

Чепсектеги шийтпиринг эдере бүдүрениң соксарыгычча, чепсектеги шийтпиринг чарыгалдарын турар хөрөңгилери бүгү кижиге төрөлгөтөн эрге-ажыктарына тургузук соруугаларга ажыгаларычча ол солун кыйгырган. «Быстың үези чүглө октаргайны чаалап алырын эвес, харын-даа улустар аразына кадды ажыдап алынып, бүгү-нигитиниң тайбыңынын, бот-буттарына идеяжириниң болган кижиниң аталдарын хүндүлөөрүнүн үези болуруна» идеяг турарын чүгүлдү төңчүзүндө илереткен.

Гана Чокта чаа ол чүрттүн наймысалы — Анжрадан Сахараның ортузунче чүүлү буруу националыма 19 кижилер Француз атомунт бомбаны чымыларга деп турарына ууралып, чымыларын кылыр деп турар дөвөккөргө ол шенселен соксарыгычча чедир турар деп шийтпирдөөнөр. Чүрттү: Гананың наймысалыма чүрттакылары ол экспедицияны киржикичи — Бодуун бичин огулу Анжрада артырып каан француз Эдит Петерсти үдөп турар.

„Совет ракета чүглө улуг күштүг эвес, харын-даа чазыг чок дүжөр аргалыг“

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Диптер аразына ужугар чаа, эң күштүг, хөй чазаларыг ракетаны Совет Эвилелин чедикшигени салын үлөргө-ниги дугайында ССРЭ-ниң дашында АКШ-га канчаар-даа азжок улуг соңурулалды болдуруп.

сүт дөвөккөриде дүшсүн дән чедикшигени чазыгга 2.100 ярд чок дүжөр дугайында совет медегелен «дүзү-биле болуу деп» чүүлдүр деп АКШ-тын шериг эксперттери чугаалап турганнар.

«Эң чаа, хөй чазаларыг совет ракета чүглө улуг күштүг эвес, харын-даа америк «Атлант» артык чазыг чок дүжөр аргалыг» деп ол агенттеддин бир өскө медегеленде чугаалап турар.

«Эң чаа, хөй чазаларыг совет ракета чүглө улуг күштүг эвес, харын-даа америк «Атлант» артык чазыг чок дүжөр аргалыг» деп ол агенттеддин бир өскө медегеленде чугаалап турар.

«Эң чаа, хөй чазаларыг совет ракета чүглө улуг күштүг эвес, харын-даа америк «Атлант» артык чазыг чок дүжөр аргалыг» деп ол агенттеддин бир өскө медегеленде чугаалап турар.

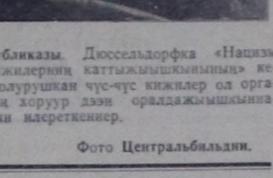
Бельгия Конгозу хамаарышпас чорукту негеп турар

БРЮССЕЛЬ. (СЭТА). Январың 20-де ында «тегерик стоуду» конференцияны аяктыгын. Ол болза, Бельгия Конгозуна анаа хамаарышпас чорукту тыпырарың дугайында негелден-биле холбашкан айтырылганы чугаалап турар конференция болур.

Бельгияны чазалык болган Бельгия Конгозун кол-кол политиктиг партияларың төлөөлөкчилери ында киржип турар.

Бельгия Конгозун политиктиг партиялары болган хөй-ниги органиациялары, а ол ышкан Бельгияны бодуун хөй-нигитин ол конференцияны чымылары дөш үр үенин дүргүзүндө ораддып келгени билдирит болтай. Бо негелдени күөсөдир-биле бельгия чазак ош чымыларыңа чөшпөргөжир ужурга таварышкан.

Бо конференцияны аяктырарың мурунда Бельгия Конгозун Брюссельде туруп турар политиктиг партияларың төлөөлөкчилери биле чазактың аразында хөй санын консультациялар кылган. Бо аргала-биле Бельгияны чааа чугаала-жымыштарың ужуру-дузаны дугуладыр сорулганы салган турган деп журналисти бөлүктөр медегелен.

Германияның Федеративтик Республикасы. Дюссельдорфка «Нацизм үезинде истедиң-сүдүрүп турган кижилериниң каттыжыкынын» кез-жигүериниң хуралы болган. Анаа олурушкан чүс-чүс кижилер ол органиацияны бонн эрге-ажыктарының хоруу дөн оралдажымыштарына шийтпиринг дугуржугалап илереткенер.

Чурукта: хурал үезинде.

Холунар-биле тутпана... Дөзүден талтыг ызыртып алың... Адыр... (Ызырар кысыканы хөзөргөдип тура, күш-биле шеле тырттыпкан хөвирлиг болур). Ол-дур! Тура сон экекелдим.

ДАГААЖЫК. Дежурныйлар турар че... Ынчаарга дикимин чүге туруп каалтыр мичым?

ЭМЧИ. Дөзүден туруп каалтыр деп болуур диледир чоп.

ДАГААЖЫК. Калдык кижиниң кадды дикитериниң туруп каалтыр деп чүү адам чүе бол бо. Ам артында-ла дикитаныр хүн... Дижик, үе-үе-үе-үе!

ЭМЧИ. Ол чү дээрлер ол, дикитер болуур хөзөр, турбаан мен.

ДАГААЖЫК. Че, ыңчаарга-ла ажырбас, дикитаныр хүнде канчаар ол.

ЭМЧИ. (Шыгыгы). Чок, бөгүн по-неделниң — ажил хүнү деп чүвени канчап утупкан силер, силерни мен чүү дээр эвес дөш шөпөп турдум. Дикитер-даа аарымаан, ол «аймылдыг» дээр аарымаанга бичин-даа онза чүе чок. Кочугч меречи, овуулуңуң кижилер силер. Шыныгыга, чүгү-даа бербес мен. Ам барып ажилданар.

ДАГААЖЫК. Үе, үе! Канчаар, чор кижилер мен. Баз бир дөңгүлдүм чүктөрүм-не бо-дур. (Ар-ганга аларган басып үне бээр).

Кежеге хлар. Оруудан тыва дилче таарыштыр очулугулар: С. ПЮРЬЮ, Т. НЫЗЫЛ-ОЛ

НАЙЫРАЛДЫҢ АЯН-ЧОРУУ

«А. И. Микояның Мексикага чораны» деп өңдүг кино-чурук үнү эгелен.

Документалдыг кино-чуруктарың төп студиялың үндүргени ол кино-чурукта ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүделиниң Даргазынын Бирги оракачкы А. И. Микояның Мексикага, Совет Эвилелиниң эртем-техника болган культура чедикшигениниң делегелгенин апаа ажыктыларын холбаштыр чоруп чораныңың дугайын чугаалап турар. Республиканың президенти-ни Лопес Матеоска оон ужуражып чораның, совет делегелгени байырдалдыг ажыктаның, конгресске мексикан сенаторлар-биле оон ужуражылганың, чүрттү хоорайларыңа оон чоруп турганын операторлар көргө-көнер. Совет аалчыга мексикан-чыларың көргүскөн чымыг хүлөп алышыңны көргүзүлгөр бадыткап турар.

(СЭТА).

„Чепсектеги шийтпиринг дүжүрениң Совет Эвилелинин Кыйгыры“

МЕХИКО. (СЭТА). Мексиканың парламентиниң делегейин бүгү чүрттарының парламенттеринге болган чазактарына ССРЭ-ниң Дээди Сөвединиң Кыйгырын-биле бодуун ном-чүкчулары таныштырып, ол төгүзүлүгү ужуру-дузалыг документини калың-биле тайлабырлап бижип турар.

«Националь» солун бирги арнын кижилер үдүг эгезинде мыңа деп билжөөн: «Совет Эвилелиниң чепсектиг күштерин кызырарыңча угланган чаа тайбың эгелешкини. Бүгү делегейин парламенттеринге болган чазактарыңа оон үлегер-чижек эдереңиче кыйгырып тур. Улустар аразыңды дүшкүрүлүг чоруун чымылдарың кичөөнгейге алыр болган чепсектеги шийтпиринг ур-жуудан ужурашкы хөзөр херек».

Бүгү кижиге төрөлгөтөн амыралдыгына кыйгырыңың канчаар-даа азжок улуг ужуру-дузаны солун медегелен.

Айыылдыг аарыг

(Төнчүзү. Эгези 3-нү артында).

ДАГААЖЫК. (Чоруп). Ажыдап чоруй барган че?! Кам шагыл ам?

ЭМЧИ. Он ийн шак чедип тур... Биче манай көрүңер... (Үнүп чоруй баар).

ДАГААЖЫК. (Соондан көрүп). Баш че?! Эрттир удуп калган-дыр мен... Ат болду-на. Ийн сагыңдыр бар чүе болтай... Шыныгы донгула-да база... Он ийн шак чөткөң; а мен дээрге мында! (Сандайга эптешир олупуң алгаш, чаагын туттуңуң, чо-вууртай бээр. Эмчи көрткөн хөвир-лик манчап чедип мелир).

ЭМЧИ. Чүү болду? Канчап баар-дыңар?

ДАГААЖЫК. Үе-үе-үе!

ЭМЧИ. Чүд? Дижилер аарып тур бе?

ДАГААЖЫК. (Ытыр човуу-тап). А-үе.

ЭМЧИ. Девин чоп, диким кадык кижиге мен, кадыгы бөзүн олура хөвирлигтер мен дилдирер.

ДАГААЖЫК. Үе-үе-үе!

ЭМЧИ. Бичин туттуңуң көрүңер. Аскыңар аадылар, өгөзөй, ыңчаар... Адыр, кайы дикитериниң?

ДАГААЖЫК. Дөө... үе-үе-үе.

ЭМЧИ. Чүгү-даа көрбөй-дү Кайы, бо бе?

ДАГААЖЫК. Ие, ие... да-Тура тырттып каалтың — 1,3

ЭМЧИ. Канчап турар боор. Кадык диким шыжажыл...?

ДАГААЖЫК. Туруп каалтыңар деп чугаалап тур шыжажыл мен!...

ЭМЧИ. Аарып турар болза, эмден өгөтөй.

ДАГААЖЫК. Эм херек чок!... Шак ат болду.

ЭМЧИ. Кадык дикити канчап турар боор? Нервниң чымылдарың туруры ол-дур.

ДАГААЖЫК. Нервини база туруп каалтыңар!

ЭМЧИ. Нервини тура тыртпас, а оңу оожуктурар чүе болтай.

Адыр, адыр... (Хереселенип ол алыр).

ДАГААЖЫК. Үе-үе-үе-үе!

ЭМЧИ. Туттуңуң көрүңер...

ДАГААЖЫК. А-а-а-а...

ЭМЧИ. Адыр... Бо бе?

ДАГААЖЫК. Ие, ие... кыдыкы... А-а-а-а...

ЭМЧИ. Кайы талазыңдан?

ДАГААЖЫК. Кайы-даа талазыңдан хамаан чок. Туруп каалтыңар! Кам шак-тыр? О-о-о-о!

ЭМЧИ. Адыр, бичин-ле мананар.

ДАГААЖЫК. Бичин эвес, шүптү-зүн туруп каалтыңар. Ытпаңар. Нервини база дазымыңдан туруп каалтыңар...

ЭМЧИ. Чымыг болза талтыг олу-Аскыңар шыпаңар... чоп.

КОЛЬЦОВ ДУГАЙЫНДА ЫР КИНО

Воронеж чүрттүг бай салгы-жаның огул — чогоалчы Алексей Кольцов (ролянда анык артист В. Ковалев) шүттү 150 хире шү-түк бижээн-даа болза, оон шү-түктөринге 300 ажыг компози-торлар музыка бижөөнөр.

Кольцов — дыка берге амды-ралды чүрттап, бодуун 33 чыл назынын шүтүк чогоалыга ту-раскааткан.

улустун ирларын, үлөтөр чуга-жаның огул — чогоалчы Алексей Кольцов (ролянда анык артист В. Ковалев) шүттү 150 хире шү-түк бижээн-даа болза, оон шү-түктөринге 300 ажыг компози-торлар музыка бижөөнөр.

Кольцовтун анык чылдары өөрүшкүлүг эвес эртер. Мын-дыг чижекти ап көрөдирер: эер кырыңа олупуң алган кезеңи Доннуң ховуларың калбак делгемин болган бодуун баш-тайгы ынак уруу — Дунайың дугайында шүдүктөр чогоалып алган, сактып чедип көзгө, адазы айбы күөсеткени дөш мактаар тудум, бодуун бак са-гыштын көргүзүп, Дунайы өскө байга сактып боор.

Кольцовтун анык чылдары өөрүшкүлүг эвес эртер. Мын-дыг чижекти ап көрөдирер: эер кырыңа олупуң алган кезеңи Доннуң ховуларың калбак делгемин болган бодуун баш-тайгы ынак уруу — Дунайың дугайында шүдүктөр чогоалып алган, сактып чедип көзгө, адазы айбы күөсеткени дөш мактаар тудум, бодуун бак са-гыштын көргүзүп, Дунайы өскө байга сактып боор.

Кинонун утказын билип алы-рыңа дараазында көргүзүлгөри киригени эки болган. Көргүчүгү медеңи дыңнаан Кольцов Дуна-йны дилеп чорупкан. Кинодан көрүкчүлөр ол үениң амдыралы-ның кадыг бергенин көөр. Коль-цов Дунайы тыптай баар...

Кольцов Воронежке көзп, бие-ки хөзөр адазын айбыралы кылып эгелээр. Кая-да чоран-да Кольцов бодуун кыдыра-жың ап чорур. Бир-ле каттап Кольцовка шөкөтөп чоран анык чогоалчы Станкевич таваржы боор.

«Мындагы аддын дег үениг чүгүлдү булдуруп болбас. Пар-лаар, парлаар херек — дөш, Станкевич оон тетрадын Петер-бургче апаар.

Имчалда-да адазының кара сагыштын болган ынакшаан хө-рөөлөни Варенканы эскершиңи-ниң сөөк-түбөрүзүндүн аара-ан Кольцовка шыдажыр арга-жөк болган. Хамык улуска ка-дыгыңан Кольцов адазының ба-жымыңны бир эән өрөөлөгө өдүп баар.

Кольцов Петербург хоорайга ажык-херек кылып чөдө бөзгө, оон шүдүктөлдөрүн ном кылдыр үндүрүпкөн боор. Ном улуг мар-галазын болдуруп кинодан көөр бис. Маргышканың чам-дымыңга Кольцовтун шүдүктө-риниң чөңгө чөк болганы таар-ышпай турар, а Пушкин Коль-цовту мынчаар уткур:

Кинонун кол мадырнын ро-лянда анык артист Владимир Ко-няев бөзүрүңчү кылдыр ойнап. Кинода чөптөстөр база бар. Чы-жө, Кольцовтун Петербург хо-ройга суралгы чогоалчылар-биле ужуражылганын тодаргы көр-гүзүлгөң. Белинский-биле Ко-льцовтун харылазын оон-даа хы-мы кылдыр көргүскөн белегэ чогоалчыны амдыралы хамы билип алырыңа улуг дузын чө-дирер турган.

Эрткен неделя

КОМСОМОЛЧУЛАРЫҢ ДУЗАЗЫ

Чөөн-Хемчик районун «Кызыл тараачын» колхозунуң комсомол-чулары тус-тус эвенолорго үстүп алган, колхозтун мал ажылында малчыларыңа дузалык турар. Х. Херел-оол, Дамдычпал, Бежендей оларга удурткан 3 эвено Донгурунда, Ак-Хаяда малчы-нарың 5 кажаазың көргөлиң хооруп, кургалган болган № 1 инек фермазың 100 инек турар кажаазың эрги саванын солаш, чаа саванын сөөртүп, чаткан.

Х. Бюрбо.

450 КУБОМЕТР

Эрвин районун «Чаа орук» колхозунун баштаар чери колхоз төүндө кижиге, мал эмгелдериңге, яслиге, клубка болган колхоз конторыңа одаар ыш белег-көзү-биле 5 ховуктун шөф ажылы чоруткан, 450 кубометр

токтапты каккан. Шефле колхозчулар Б. Чопуй, А. Бинин, Д. Эне, С. Чакар олар идеяй-лик аяккаданар.

Ч. Донгур.

БАШКЫЛАР ФЕРМАДА

Тес-Хем районун Чыргалаңды чеди чыл шкылазың башкылар коллективин «Чодураа» колхозтун Хараал-Тейде сүт-бараан фермазың кызыл булуңун чугайлаш, лоуң, плакаттар-биле, колхозтун 1960 чылда ажы-агыйың хөгжүдөңнүң планыңың диаграммалары-биле клас-тап шымаң.

Ферманың ажыдакчыларыңа дуза чедирбешан, башкылар коллективин конерт көргүскөн. Школа директору Санчат-оол бе-седа база кылган.

С. Масныр.

Редактор К. С. ШОЙГУ.

КИНОТЕАТРАЛГА

Январь 24-те

«ВЛКСМ-ниң 30 чылы» (улуг залга): хүндүскүнтү 10 шакта — урут-ларга чаа программа; «Амы-тыны алдыңан салганчылар» («Спасенное поколение») — 12, 2.15, 4.15, 6.15, 8.15, 10.10 шактарда.

«ВЛКСМ-ниң 30 чылы» (биче залга): «Нометадан» матрос («Матрос с «Пометы») — 3, 5, 7, 9 шактарда.

«Наа-Хем»: «Цир артистери» («Артисты цирка») — 9.15, 11.15, 1.15, 3.15, 5.15, 7.15, 9.15 шактарда.

«Восток»: хүндүскүнтү 11 болган 1 шактарда — уруттарга программа; «Пучина» — 3.15, 5.15, 7.15, 9.15 шактарда.

Январь 25-те

«ВЛКСМ-ниң 30 чылы» (улуг залга): «Адаларың школаны» («Школа отца») — 2.15, 4.15, 6.15, 8.15, 10.10 шактарда.

«ВЛКСМ-ниң 30 чылы» (биче залга): бөгүндө эгелеш, А. П. Чехов-тун төрттүңгө-ле 100 чыл оон холбаштыр оон чогоаларыңдан кылган киноларың талазы-биле кино-фестиваль 31-ге чедир болур. Бөгүн болуру — «Тирен» («Ведьма») болган «Дурун чок чорук» («Беззаконие»), «Чайлагда» («На даче») — 3, 5, 7, 9 шактарда.

«Восток»: «Нольцов дугайында ыр» («Песня о Кольцове») — 3.15, 5.15, 7.15, 9.15 шактарда.

Кижиниң амыдыралында уйгу

Уйгу дээрге, ажил үезинде баш мээзиниң турупкан клеткаларыңды дымтанарыңды үези болур. Улуг орус физиколог И. П. Павлов шичилеш, оңу доктаашкы деп адан. Нервиниң ийн кол чоругалам бар, оларын бирөөни доктаашкы ол, а өскөш — хөдөл-лишкин. Ол дээрге калган кижиге амы амытан шимчеп хөдөл-гө, ажыдап турда баш мээзиниң клеткаларың күш үндүрери болур. Уйгу үезинде баш мээзиниң клеткалары болган организмни өскө-дө талкыларын ажыдаар шинөөни каттап доктаашкы ап турар-лар. Ынчанга уйгу кижилерниң амыдыралыңа конучт чугула ролду ойнап турар.

Мээниң нерви клеткалары харыксырадып баксыратканыңа болган оон нарын ажылың үрезинде уйгу конучт чугула. Кижилер ол үениң иштинде удуваанда шагырап баксыраар ол чорук, кижиниң иштин организмниң калдыкымыңга хоралы болур. Кижиге бодуңуң ажыдаар шинөөни болган калдыкымын камгалап, үргүчү-ле сергелгө чорур дөш хүн чорууну шыңгы сагыр ужурулуг. Улуг кижилер бир хонукта 7—8 шак дүргүзүндө уагуру чугула.

Санитар-чырыдышың бажымы.